

Віктор П. Звонар
**ЕКОНОМІЧНА ПОВЕДІНКА В СТРУКТУРІ ФЕНОМЕНА
 СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

У статті висвітлено теоретичні засади реалізації економічної поведінки як елемента економічної інтерпретації феномена соціальної відповідальності. З використанням платіжної матриці теорії ігор сформульовано теоретичну економіко-математичну модель реалізації соціально відповідальної економічної поведінки. Обґрунтовано основні параметри функції корисності економічного суб'єкта як носія такої поведінки. Конкретизовано особливості теоретичного взаємозв'язку соціально відповідальної економічної поведінки, економічних транзакцій, контрактів і соціального капіталу.

*Ключові слова: соціальна відповідальність; функція корисності; стратегія взаємодії.
 Форм. 6. Рис. 1. Літ. 13.*

Виктор П. Звонарь
**ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОВЕДЕНИЕ В СТРУКТУРЕ ФЕНОМЕНА
 СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ**

В статье рассмотрены теоретические основы реализации экономического поведения как элемента экономической интерпретации феномена социальной ответственности. С использованием платежной матрицы теории игр сформулирована теоретическая экономико-математическая модель реализации социально ответственного экономического поведения. Обоснованы базовые параметры функции полезности экономического субъекта как носителя такого поведения. Конкретизированы особенности теоретической взаимосвязи социально ответственного экономического поведения, экономических транзакций, контрактов и социального капитала.

Ключевые слова: социальная ответственность; функция полезности; стратегия взаимодействия.

Victor P. Zvonar¹
**ECONOMIC BEHAVIOUR WITHIN THE PHENOMENON
 OF SOCIAL RESPONSIBILITY**

The paper contributes to the conceptualization of economic behavior within the theoretical framework for social responsibility analysis as a phenomenon of social economics. Theoretical economic model of socially responsible economic behavior, based on game theory payoff matrix, is presented. The parameters of the utility function of a socially responsible economic agent are introduced. Theoretical interrelation between socially responsible economic behavior, economic transactions, a contract and social capital is specified.

Keywords: social responsibility; utility function; interaction strategy.

Постановка проблеми. Сучасний етап становлення українського суспільства, як ніколи, вимагає дослідження соціальної відповідальності (СВ) як запоруки якісного реформування всіх сфер суспільного життя (в т. ч. економіки). Разом із тим, наукову традицію економічного аналізу феномена СВ (соціофілософського за природою) ще повністю не сформовано. У загальносуспільному й академічному дискурсі економічну проблему СВ, як правило, обмежено корпоративними аспектами. А кризу СВ, зокрема в Україні, суспільство часто пояснює саме надмірною економізацією (меркантилізацією, комерціалізацією) соціальних відносин. У межах такого дискурсу питання формування

¹ Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

відповідальної економіки (в т.ч. бізнесу) й одночасне створення консолідованого та заможного суспільства нерідко постає морально-ідейним гаслом, спроби втілення якого в життя завершуються, здебільшого, фрустрацією для одних і несправедливим збагаченням для інших. При цьому суспільна дискусія і критика, зазвичай, сфокусовані явно чи імпліцитно лише на одній із багатьох ознак комплексного феномена СВ, а саме – на соціально відповідальній поведінці (діяльності). Практично ігнорується той факт, що СВ має ширші онтологічні межі, хоч і спирається на відповідний поведінковий стереотип. Тим самим драматизм теоретичної і практичної економічної проблеми СВ лише поглиблюється. Як видається, така ситуація зумовлена недостатністю і фрагментарністю економічного трактування СВ, неповним розумінням глибинних теоретичних засад реалізації соціально відповідальної поведінки в економічній дійсності (поза традиційним морально-етичним і культурно-філософським контекстом).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Продовжуючи доробок класиків академічного «освоєння» корпоративної соціальної відповідальності [8; 11], сучасний аналіз СВ в економічному дискурсі найчастіше зосереджується довкола організаційних або регуляторних аспектів СВ бізнесу [7; 13]. Конструктивні (але рідкісні) ідеї щодо ширшого і комплексного економічного тлумачення СВ сформульовано в працях, які розвивають концепцію полісуб'єктної СВ [2; 3; 6]. Поруч із СВ бізнесу, вони формулюють СВ держави, громадянина, працівника. Щоправда, пропонуючи комплексний економічний підхід до СВ, подібні дослідження все ж акцентують, передусім, на управлінських, соціально-трудових або соціопсихологічних проблемах реалізації СВ. Мало уваги приділяється фундаментальним питанням економічного дослідження СВ. До того ж, полісуб'єктну СВ у багатьох авторитетних економічних дослідженнях найперше аналізують із ціннісно-етичних позицій, а вже потім – із економіко-практичних. Незважаючи на безумовну первинність соціофілософської категорії СВ, детальному аналізу якої присвячено низку впливових наукових праць, наприклад [5], методологічно окремих *економічний феномен СВ*, на нашу думку, повинен спиратися на своє власне завершене теоретичне обґрунтування. Причому важливо не редукувати його онтологію до тих чи інших (нехай і суттєвих) проявів СВ, зокрема, до поведінкових аспектів СВ.

Мета дослідження – теоретико-економічне обґрунтування реалізації соціально відповідальної економічної поведінки в межах цілісного соціоекономічного феномена СВ та для методологічних потреб економічного дослідження СВ.

Основні результати дослідження. Комплексний підхід до теоретико-економічного аналізу СВ, сформульований нами раніше², визначає СВ онтологічно як бінарний соціоекономічний феномен [4]. У його складі виокремлено, поперше, специфічну поведінку економічних суб'єктів – *поведінку економічної взаємності*. На основі дослідження основних підходів до розуміння економіч-

² Автор усвідомлює, що автопосилання не є найкращим рішенням, однак для чіткості сприйняття матеріалу воно видається необхідним.

ної взаємності для позначення цієї поведінки автором було обгрунтовано доцільність застосування економічного терміну *реципрокності*. При цьому враховано особливості традиційного соціологічного його трактування, широко висвітлені у фаховій літературі, приміром, у [9].

По-друге, невід'ємною складовою феномена СВ є особлива *соціоекономічна система* – система СВ, яка включає: 1) економічних суб'єктів СВ; 2) економічну інстанцію СВ з числа суб'єктів СВ, яка регулює діяльність суб'єктів СВ; 3) економічний предмет СВ як ціль і результат діяльності суб'єктів; 4) економічні норми СВ, які сигналізують суб'єктам СВ про можливості і спосіб їх впливу на предмет СВ. Виходячи з усталеного двоїстого розуміння економічної суб'єктності, суб'єктом в економічній системі СВ визначено залучених в соціоекономічні відносини *індивідів*, а також надіндивідуальних колективних суб'єктів – *економічних інститутів*. З різноманітності суб'єктів-інститутів найбільш чітко виокремлюються три інституційні спільноти – публічна влада (вужче – держава), ринок (вужче – фірма), громадянське суспільство (вужче – домогосподарство). Економічні суб'єкти СВ природно виявляються учасниками множини трансакцій, які організуються через контракти. Тому саме *контракти* варто трактувати як економічні норми СВ. Можна припустити, що економічний предмет СВ втілено у характеристиках *соціального капіталу* як економічного віддзеркалення цілісності соціального буття: соціально відповідальні економічні суб'єкти СВ за допомогою норм СВ формують і розвивають соціальний капітал.

У межах цього теоретичного підходу соціально відповідальна економічна поведінка (реципрокність) постає онтологічно окремою частиною феномена СВ, проте розглядається у контексті системи СВ. Для розуміння онтології соціоекономічного феномена СВ соціально відповідальна економічна поведінка (реципрокність) має пріоритетне значення. Адже в системі СВ економічний суб'єкт СВ реалізується як суб'єкт саме такої поведінки; суб'єкт-інстанція – і як суб'єкт такої поведінки, і як її оцінювач щодо інших суб'єктів; предмет СВ втілюється як мета такої поведінки і суб'єктів, і інстанцій; норми СВ реалізуються через їх вплив на таку поведінку. Разом з тим, реципрокна поведінка – це діяльнісна проекція синтетичного образу економічного суб'єкта як елемента системи СВ. Вона «не вписується» в систему СВ як її автономний елемент, тому без чітко окресленого методологічного фокусу реалізація цієї поведінки поглинається загальним контекстом взаємодії елементів системи СВ.

З точки зору поширеного в економічному аналізі трансакційного підходу, суть реципрокності становить *взаємний обмін вигодами* учасників економічних трансакцій (обмінів). Вочевидь, у ході та в результаті здійснення будь-яких обмінів між будь-якими учасниками завжди реалізується функція очікуваної корисності кожного з них. Для економічних суб'єктів, які характеризуються реципрокною поведінкою, функцію корисності можна спрощено описати так:

$$U_i = f(RC_i), \quad (1)$$

де U_i – ймовірна корисність i -го суб'єкта; RC_i – його соціально відповідальна економічна (реципрокна) поведінка.

На нашу думку, економічний аналіз реалізації реципрокності в системі СВ треба здійснювати з огляду на цю функцію. При цьому автор спирається на загальноприйняту економічну парадигму біхевіоріальних досліджень [1] і припускає, що *навіть для соціально відповідального* економічного суб'єкта функція корисності завжди зберігає свій економічний мотиваційний профіль. Тобто суб'єкт постійно прагне $U_i \rightarrow \max$, а його вибір на користь реципрокності завжди є раціонально зумовленим. Водночас, для цього суб'єкта процес тлумачення і сприйняття корисності виявляється неоднозначним. Цей вибір лімітовано інформаційними, когнітивними, часовими чинниками (природно обмеженою раціональністю). Суб'єкт також мусить зважати на широкий спектр факторів, які визначають окремі параметри U_i і впливають на $U_i \rightarrow \max$ в транзакційному процесі.

Для конкретизації вказаних параметрів автор пропонує *економіко-математичну модель* соціально відповідальної економічної поведінки (реципрокності), розроблену з використанням основних положень теорії ігор, відображених, зокрема, у [10]. В основу моделі покладено платіжну матрицю (рис. 1), що виявляє наслідки вибору суб'єктами 1-ої та 2-ої відповідної поведінкової стратегії (соціально відповідальної, безвідповідальної чи індивідуальної).

	Нереципрокність суб'єкта 2	Реципрокність суб'єкта 2	Індивідуальність суб'єкта 2
Нереципрокність суб'єкта 1	$I_1, I_2 (L_1, L_2)$	$G_1, I_2 (g_1, I_2); L_1, 0$	0, 0
Реципрокність суб'єкта 1	$I_1, G_2 (I_1, g_2); 0, L_2$	$G_1, G_2 (g_1, g_2)$	0, 0
Індивідуальність суб'єкта 1	0, 0	0, 0	0, 0

Рис. 1. **Раціональний вибір суб'єктами СВ поведінкової стратегії**, розроблено з урахуванням засадничих положень теорії ігор [10]

На рис. 1 G_i й g_i означає ймовірну вигоду, а L_i й I_i – ймовірний збиток суб'єктів. Причому виконується нерівність: $G_i > g_i > 0 > I_i > L_i$. Доцільно уточнити особливості масштабу таких вигід і збитків з огляду на класичну диференціацію транзакцій за критерієм симетричності правовідносин, відому із [12]. У симетричних транзакціях, де суб'єкти володіють однаковим обсягом прав власності, абсолютні значення G_1 і G_2 є тотожними або близькими. В асиметричних – вони різняться: $G_1 > G_2$ або навпаки. Те ж саме стосується інших однопорядкових змінних (g_i, I_i, L_i). На цій підставі автор формулює перший (загальний) із параметрів функції корисності $U_i = f(RC_i)$: вона реалізується і результується як адитивна величина:

$$U_i(RC_i) = G_i + g_i + I_i + L_i. \tag{2}$$

Відповідно до заданих матрицею альтернатив суб'єкти апріорі надають перевагу поведінковим стратегіям взаємодії – реципрокності/нереципрокності (які допускають отримання певної вигоди). Водночас вони менше цінують стратегію індивідуальності, яка гарантує лише нульовий результат. Учасники транзакції отримують найбільшу взаємну вигоду при дотриманні ними обома

реципрокної стратегії (G_1, G_2). Такий підсумок взаємодії уособлює Парето-ефективну «рівновагу Неша». Натомість взаємна нерационокна поведінка кожного суб'єкта призводить до їх взаємного збитку (I_1, I_2). Очікувано, економічні суб'єкти свідомо уникатимуть цієї вкрай несприятливої ситуації, наслідки якої для кожного з них можуть бути гіршими, ніж навіть вибір стратегії індивідуальності.

Вигоди і збитки G_i, g_i, I_i, L_i калькуюються і встановлюються кожним суб'єктом *самостійно* та з більшим або меншим урахуванням зовнішнього впливу ринкового середовища. Цей вплив походить, найперше, від інстанції СВ. За умови її відсутності або слабкості зовнішній вплив для суб'єкта реалізує виключно або здебільшого його візаві. Відповідно, $U_i = f(RC_i)$ – це мультифакторна функція: структуровані визначеними принципами схильності (PERi) економічного суб'єкта СВ як *ендогенна* детермінанта його реципрокності доповнюються *екзогенними* чинниками: суб'єкт СВ враховує присутність і варіанти реакції інстанції (INS) та різноманіття ймовірних варіантів поведінки візаві (ACT_{counterpart}). Проте варто мати на увазі, що параметри INS, ACT_{counterpart} залучені до трансакції через рамки і можливості, задані нормами-контрактами ($N_{contract}$). Автор зауважує, що факт існування інстанції та множини суб'єктів – недостатня умова для реципрокної поведінки окремо взятого суб'єкта. У системі СВ необхідним є діяльнісний вплив суб'єктів, який обумовлено контрактами. На цій основі автор формулює другий із параметрів функції корисності $U_i = f(RC_i)$: *вона реалізується і результується як залежність:*

$$U_i(RC_i) = f(PER_i, N_{contract}, INS, ACT_{counterpart}). \quad (3)$$

Необхідно зауважити: навіть беручи до уваги опосередкованість зовнішнього впливу для суб'єкта контрактами, редукувати вказану залежність до вигляду $U_i(RC_i) = f(PER_i, N_{contract})$ не видається можливим, оскільки значущим аргументом у цьому відношенні є іманентна недосконалість усякого контракту – через об'єктивно обмежену раціональність та велике різноманіття ймовірних ринкових ситуацій. Контракти передбачають різну деталізацію умов здійснення трансакцій, різний ступінь та умови залучення зовнішнього впливу, різне співвідношення самих контрактів в контрактній ієрархії тощо – та засвідчують необхідність управління контрактним процесом з боку суб'єктів та інстанцій.

Незалежно від походження (з боку інстанції чи з боку візаві) опосередкований контракт зовнішній вплив означає для суб'єкта СВ *обмежувальні, заохочувальні або фасилітаційні («полегшувальні») заходи*. На думку автора, контракт як норма СВ може містити різну питому вагу вказаних санкцій, а також допускати домінування одного їх виду над іншими. Самостійне оцінювання суб'єктом переваг реципрокності зумовлює *внутрішню мотивацію* суб'єкта до такої поведінки. Через обмежену раціональність коректність цієї оцінки може потребувати фасилітації (допомоги) з боку інстанції або візаві. За авторським баченням, фасилітація становить комплекс організаційних зусиль із: 1) створення регуляторних підстав для безперешкодної реалізації вигід від реципрокності суб'єкта СВ; 2) інформування суб'єкта СВ про ці вигоди.

Натомість обмежувальні або заохочувальні реакції інстанції актуалізуються за умови, коли оцінювальні зусилля суб'єкта СВ (з фасилітативним впливом або без нього) недостатні для створення і закріплення внутрішньої мотивації до реципрокності. Вони уособлюють *зовнішню стимуляцію* суб'єкта до такої поведінки. Як видається, заохочувальна реакція додатково збільшує очевидність вигоди від реципрокної поведінки у разі, коли вигода для суб'єкта лише «жевріє» на рівні g_i і відображена в результуючій парі (g_1, g_2) . Така реакція пропонує певний бонус додатково до величини g_i , трансформуючи g_i у G_i і повертаючи взаємодію до результуючої пари (G_1, G_2) . Обмеження, навпаки, призводить до нарощування збитків для кожного суб'єкта від неретиципрокної поведінки: отриманий збиток l_i під впливом втручання інстанції зростає до L_i . Взаємно збиткова ситуація (l_1, l_2) перетворюється в ситуацію взаємно значного збитку (L_1, L_2) . Такий же результат є ймовірним, якщо обидва суб'єкти мають достатні можливості, визначені контрактом, відреагувати відповідним чином на неретиципрокність візаві («помститися»).

За нашим аналізом, у разі, коли один із суб'єктів обирає стратегію реципрокної поведінки, а його візаві проявляє неретиципрокність, стане реальністю результуюча пара $(l_1, G_2) : (G_1, l_2)$, її різновид $(l_1, g_2) : (g_1, l_2)$, а також пара $(0, L_2) : (L_1, 0)$ як варіанти подальшого розвитку ситуації. У першому випадку за відсутності реакції інстанції або візаві реципрокний суб'єкт, розраховуючи на взаємність візаві, отримує щонайменше збиток (l_i) . Адже він попередньо пов'язував свою ймовірну вигоду власне зі здійсненням трансакції. Нульовий (беззбитковий) результат для нього малоімовірний навіть за умови, якщо неретиципрокні дії візаві безпосередньо не зменшили обсяг його власних ресурсів, залучених у трансакцію. Переорієнтування (вилучення) ресурсів із трансакції, що не відбулася або не завершилася, об'єктивно небезкоштовне. Неретиципрокний суб'єкт за цієї ситуації, попередньо вступаючи у відносини з умислом отримати вигоду саме через порушення інтересів візаві, отримує очікуваний виграш G_i або g_i . Вигода g_i замість G_i настає у разі застосування визначених контрактом обмежувальних санкцій з боку інстанції (чи «помсти» скривдженого візаві). Очевидно, фасилітативні та заохочувальні реакції на явне і свідоме порушення контракту втрачають значущість, цілком поступаючись обмеженню (покаранню). Водночас контракт може допускати різну силу обмеження: радикальна реакція інстанції або відчутна «помста» візаві може трансформувати всяку вигоду неретиципрокного суб'єкта у збиток (L_i) як максимальний). А збиток (l_i) реципрокного суб'єкта за умовами контракту може бути компенсовано принаймні до нуля.

Використання хоча б одним суб'єктом неретиципрокної стратегії – навіть за умови отримання від цього найменшої вигоди (g_i) , збільшує ймовірність перетворення індиферентності на найбільш бажану стратегію (на рис. 1 на такий розвиток ситуації для кожного суб'єкта вказують стрілки). Адже реципрокний суб'єкт уникатиме взаємодії з неретиципрокним. Можливий вибір реципрокним суб'єктом неретиципрокної стратегії в майбутньому з надією на отримання виграшу G_i призведе до взаємних збитків і лише сприятиме утвердженню вза-

ємної індиферентності. Це матиме наслідком відсутність підстав для повторення трансакції в такому складі, обмін між цими суб'єктами більше не відбудеться, економічна взаємодія втратить доцільність для кожного суб'єкта. За авторським баченням, між ними сформується «економіка нульового результату», в чому жоден із суб'єктів апріорно незацікавлений. Можна констатувати, що цей підсумок взаємодії зумовлює Парето-неефективну «рівновагу Неша».

Вочевидь, за відсутності реакції інстанції нереципрокнуий суб'єкт, реалізуючи відповідний умисел, для кожного наступного обміну обиратиме собі нового візаві. Йому конче необхідно, щоб візаві $\in N$, $N \rightarrow \infty$, а суб'єкти із множини N не володіли можливістю «помститися» або запобігти нереципрокнуим діям (наприклад, обмінюватися інформацією між собою). Але у випадку дієвого втручання інстанції або достатніх можливостей для реакції візаві збиток від нереципрокнуї поведінки (L_i як максимальний) актуалізуватиметься для кожного обміну, а множина N стане скінченною. Будь-яка трансакція міститиме ризики, асоційовані з нереципрокнуєю поведінкою.

Проте різноманіття ринкових ситуацій та властива суб'єктам (в т.ч. інстанціям) обмежена раціональність, а також іманентна недосконалість контрактів об'єктивно ускладнюватимуть реалізацію наміру уникнення чи покарання нереципрокнуї. За очевидної значної вигоди від нереципрокнуї поведінки даремним виявиться також ефект санкцій, що заохочують до реципрокнуї. Як наслідок, деструктивний вплив нереципрокнуї доповниться нарощуванням «клубка» трансакційних витрат, пов'язаних із забезпеченням реалізації контрактів, який додатково обтяжуватиме функціонування системи СВ. Для реалізації соціально відповідальної економічної поведінки у багатозорових трансакціях з різними учасниками (у послідовності з « k » трансакцій) очевидним для суб'єктів має бути більший очевидний вигравш від реципрокнуї, ніж від її антиподу:

$$\frac{\sum_{k=1}^n G_{ik}(RC)}{\sum_{k=1}^n G_{ik}(-RC)} > 1, \quad (4)$$

де $G_{ik}(RC)$ – вигравш для i -го суб'єкта від реципрокнуї в k -й трансакції; $G_{ik}(-RC)$ – вигравш для i -го суб'єкта від нереципрокнуї поведінки в k -й трансакції.

З огляду на це можна припустити, що в разі існування ймовірності отримання значної вигоди (G_i) як від реципрокнуї, так і від нереципрокнуї поведінки, функція корисності $U_i = f(RC_i)$ постає різницею:

$$U_i(RC_i) = G_{ik}(RC) - G_{ik}(-RC). \quad (5)$$

На наше переконання, масштаб різниці ΔG_{ik} втілює соціальний капітал (SC) як предмет СВ у системі СВ. Для суб'єкта СВ вигравш від реципрокнуї поведінки завжди перевершує ймовірний вигравш від нереципрокнуї поведінки за рахунок додаткового і важливого конкретно для нього специфічного блага у вигляді SC . Нереципрокнуїсть, яка може «пропускатися» іншими еле-

ментами системи СВ (в т.ч. недосконалими контрактами), або блокує утворення SC, або його руйнує. Тому така поведінка природно тлумачиться суб'єктами як недоцільна. У цьому випадку – за недосяжності ефекту і обмежувальних, і заохочувальних санкцій – роль зовнішнього впливу для суб'єкта реалізується переважно через фасилітативні санкції, які формують або полегшують суб'єктне сприйняття можливих переваг соціального капіталу і зумовлюють $SC \in PER_i$. Оскільки такий вплив покладається більшою мірою на внутрішню мотивацію, ніж на зовнішній стимул, суб'єкт схильний прикладати власні зусилля до його реалізації. У такий спосіб у системі СВ зменшуються трансакційні витрати, пов'язані із забезпеченням поведінкового стереотипу реципрокності. Маючи це на увазі, автор формулює третій із параметрів функції корисності $U_i = f(RC_i)$: вона реалізується і результується через таке позиціонування соціального капіталу:

$$U_i(RC_i) = f(PER_i, N_{contract}, INS, ACT_{counterpart}) \rightarrow SC. \quad (6)$$

Тому соціальний капітал фігурує у будь-якому контракті-нормі СВ, доповнюючи його імпліцитною, але зрозумілою суб'єктам можливістю отримання додаткових переваг від стабільності реципрокної поведінки. Інтегруючись у структуру контракту, соціальний капітал зміцнює його перспективами автоматичного самовиконання.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Соціально відповідальна економічна поведінка є частиною цілісного соціоекономічного феномена СВ, який становить діалектичну єдність поведінки економічної взаємності (реципрокності), з одного боку, й економічної системи СВ – з іншого. Реалізація реципрокності завжди відбувається з огляду на вплив компонентів системи СВ, особливо – контрактів як норм СВ і соціального капіталу як предмета СВ. У ході цієї реалізації конкретизуються параметри функції корисності соціально відповідального економічного суб'єкта. Вони свідчать про те, що функція корисності такого суб'єкта є комплексною та втілюється як сума вигравів і програвів суб'єкта в трансакційному процесі, як мультифакторна залежність від ендогенних та екзогенних відносно суб'єкта чинників, а також як важливий фактор актуалізації для суб'єкта соціального капіталу. Комплексність описаної функції означає, що значимість впливу реципрокності на систему СВ завжди підкріплюється самою системою СВ: реципрокність надає будь-якій соціальній системі ознак саме системи СВ, а система СВ відтворює реципрокність. На цій основі подальші дослідження соціально відповідальної економічної поведінки доцільно скерувати в напрямі розроблення практичного механізму реалізації цієї поведінки в складних і суперечливих соціоекономічних умовах України.

1. Беккер Г. Экономический анализ и человеческое поведение // THESIS.– 1993.– Вып. 1. – С. 24–40.

Bekker G. Ekonomicheskii analiz i chelovecheskoe povedenie // THESIS.– 1993.– Вып. 1. – С. 24–40.

2. Гришина Т.В. Социальная ответственность в системе современных социально-трудовых отношений. – М.: АТИСО, 2010. – 267 с.

Grishina T.V. Sotcialnaia otvetstvennost v sisteme sovremennykh sotcialno-trudovykh otnoshenii. – М.: АТИСО, 2010. – 267 с.

3. *Гришнова О.А.* Соціальна відповідальність у контексті подолання системної кризи в Україні // Демографія та соціальна економіка.— 2011.— №1.— С. 39–46.
Brishnova O.A. Sotsialna vidpovidalnist u konteksti podolannia systemnoi kryzy v Ukraini // Demohrafiia ta sotsialna ekonomika.— 2011.— №1.— С. 39–46.
4. *Звонар В.П.* Логіка дослідження соціальної відповідальності як соціоекономічного феномену // Економіка України.— 2015.— №5.— С. 4–16.
Zvonar V.P. Lohika doslidzhennia sotsialnoi vidpovidalnosti yak sotsioekonomichnoho fenomenu // Ekonomika Ukrainy.— 2015.— №5.— С. 4–16.
5. *Плахотный А.Ф.* Свобода и ответственность (социологический аспект проблемы). — Харьков: Харк. ун-т, 1972. — 160 с.
Plakhotnyi A.F. Svoboda i otvetstvennost (sotsiologicheskii aspekt problemy). — Kharkov: Khark. un-t, 1972. — 160 s.
6. *Сторонянська І.З., Волинець У.А.* Громадські організації в системі консолідованої соціальної відповідальності // Регіональна економіка.— 2015.— №4.— С. 163–169.
Storonianska I.Z., Volynets U.A. Hromadski orhanizatsii v systemi konsolidovanoi sotsialnoi vidpovidalnosti // Rehionalna ekonomika.— 2015.— №4.— С. 163–169.
7. Accountability. Setting the Standard for Corporate Responsibility and Sustainable Development // www.accountability.org.
8. *Bowen, H.R.* (1953). Social Responsibilities of the Businessman. New York: Harper & Brothers. 276 p.
9. *Granovetter, M.* (1985). Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness. American Journal of Sociology, 91: 481–510.
10. *Kreps, D.* (1990). Game Theory and Economic Modelling. Oxford: Clarendon Press. 203 p.
11. *Levitt, T.* (1958). The Dangers of Social Responsibility. Harvard Business Review, 36(5): 41–50.
12. *McClintock, B.* (1987). Institutional Transaction Analysis. Journal of Economic Issues, 21(2): 673–681.
13. UN Global Compact Management Model // www.unglobalcompact.org.

Стаття надійшла до редакції 2.03.2016.